

..... درس اول تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر

مفاهیم کلیدی

۹۲+ گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر

۹۱ تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

..... آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

مفاهیم کلیدی

۹۱

بلدیوم بلدنیوم

۹۱.۱ چه تعداد از جملات زیر درست است؟

- تاریخ‌نگاران سنتی غالباً آثار خود را با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند.

- از زمان عباس میرزا ولیعهد ناصرالدین شاه ترجمه آثار اروپایی به تدریج آغاز شد.

- خاوری شیرازی نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را بازتاب داده است.

- انقلاب مشروطیت تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت.

الف) ۲ ب) ۳ ج) ۱ د) ۴

۹۱.۲ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- اساس کار تاریخ‌نگاری معاصر غالباً بررسی زندگی پادشاهان و شرح فتوحات آنان بود.

- فعالیت‌های باستان‌شناسان و شرق‌شناسان زمینه غارت آثار باستانی و استعمار ملت‌ها را فراهم ساخت.

- جنگ‌های ایران و انگلیس در دوران پادشاهی فتحعلی شاه توجه زمامداران و نخبگان ایران را به دنیای غرب جلب کرد.

- محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در صدر التواریخ رضا قلی خان هدایت را ستایش می‌کند.

الف) ۱ ب) ۲ ج) ۳ د) ۴

۹۲.۱ چه تعداد از جملات زیر نادرست است؟

- مورخان ایرانی در دوره معاصر به ویژه عصر قاجار با دو رویکرد سنتی و جدید کتاب‌های متعددی در موضوع تاریخ نوشته‌اند.

- در دوره معاصر مردم عادی هم اقدام به نگارش خاطرات خویش کردند.

- اولین روزنامه ایران وقایع اتفاقیه بود که بعداً به روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام داد.

- آرشبو ملی هر کشور محل نگه‌داری اسناد و مدارک با ارزش و معتبر مربوط به آن کشور است.

- سکه دوره فتحعلی شاه قاجار یکی از گونه‌های منابع تاریخی در دوره معاصر است.

الف) ۳ ب) ۲ ج) ۴ د) ۱

۹۲.۲ در عصر قاجار سفرنامه‌ها توسط چه کسانی نوشته و منتشر می‌شد؟

پاسخ

۹۱.۱.....گزینۀ «ب» ۹۱.۲.....گزینۀ «ج» ۹۲.۱.....گزینۀ «د» ۹۲.۲.....صفحه ۹ کتاب درسی

[حداکثر زمان مطالعه: ۱۵۰ دقیقه] - زمان شما:

مفاهیم آموزشی

۹۱ تحولات تاریخ‌نگاری دوره معاصر

● تاریخ‌نگاری سنتی و میراث تاریخی

مورخان مسلمان به ویژه مورخان ایرانی با ثبت و ضبط وقایع صدها سال، میراثی غنی و منبع مهمی را جهت فهم و تفسیر بسیاری از رخداد‌های مهم تاریخی فراهم کردند.

● ویژگی‌های تاریخ‌نگاری سنتی

۱) ثبت وقایع شاهان و امور آنها، ۲) تألیف آثار با خصوصیات ادبی، ۳) تملق‌گویی و مدح شاهان، ۴) کاتب دربار بودن، ۵) سبک نگارش مصنوع و دشوار و ۶) وجود نداشتن تحلیل و تفسیر در این آثار

اکثر منابع در دسترس در تاریخ بیشتر بر تاریخ شاهان و جنگ‌های آنها اشاره دارد. بنابراین برای اطلاع از زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی گذشتگان می‌توان از منابع دیگری همچون، تحقیقات رجالی، کتاب‌شناسی‌ها، زندگی‌نامه‌های عالمان و بزرگان (میراثی غنی و گنجینه‌ای فراتر از تاریخ‌نگاری صرف) استفاده کرد.

تلاش‌هایی که تا امروز برای احیای میراث مکتوب صورت گرفته به اندازه کافی نبوده است و بخش‌های زیادی از این میراث نیاز به تصحیح، ترجمه و چاپ دارد و حتی به دلیل غفلت در برهه‌هایی از تاریخ بسیاری از نسخه‌ها از دست رفته است.

● تاریخ‌نگاری معاصر

در دوره معاصر شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری در ایران رواج یافت که از نظر بینش و روش با تاریخ‌نویسی سنتی متفاوت بود.

● زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری معاصر

۱- جنگ‌های ایران و روسیه در دوره فتحعلی‌شاه قاجار، ۲- توجه زمامداران و نخبگان به دنیای غرب، ۳- مقایسه وضعیت ایران و غرب توسط نخبگان ۴- چرایی عقب‌ماندگی ایران و پیشرفت غرب، ۵- ترجمه آثار اروپایی از زمان عباس میرزا (ولیعهد فتحعلی‌شاه) و آشنایی با روش و بینش مورخان اروپایی ۶- تأسیس مدرسه دارالفنون و دارالطباعة دولتی (انتشارات) و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین شاه، ۷- گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان و کشفیات باستان‌شناسی

کلمه ریاست دارالترجمه همایونی به **محمدحسن خان اعتمادالسلطنه**، از مورخان مشهور عصر قاجار، یکی از چهره‌های برجسته فرهنگی داده شد. در زمان او نوشته‌های زیادی از زبان‌های اروپایی به زبان فارسی ترجمه شد.

با گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان، کتیبه‌های بیستون و طاق‌بستان رمزگشایی شد و اطلاعات دقیق و جدید درباره تاریخ ایران به دست آمد. این کشفیات منابع نوینی را پیش‌روی مورخان قرار داد و زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری سنتی ایران فراهم آورد.

کلمه **سر هنری راولینسون**، نخستین شرق‌شناسی بود که با مطالعه کتیبه بیستون موفق به خواندن **خط میخی** شد.

● انتقاد به تاریخ‌نویسی سنتی

در عصر قاجار برخی از تاریخ‌نگاران سنتی در عین پایبندی به ساختار کلی تاریخ‌نویسی سنتی بعضی از ویژگی‌های این نوع از تاریخ‌نگاری را نقد کردند. در جدول زیر به برخی از این افراد اشاره شده است.

منتقد	توضیحات
خاوری شیرازی	یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی و مورخ مشهور زمان فتحعلی‌شاه و نویسنده تاریخ ذوالقرنین است. او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و تملق‌گویی را نکوهش کرد چنان‌که در این باره نوشته است «تاریخ‌نگار را هم لازم است که راست‌گفتاری پیشه کند. فرشته را دیو نخواند و دیو را فرشته نداند» البته خود او همه‌جا پایبند به این نظر نبوده است.
میرزا محمد جعفر خورموجی	مؤلف کتاب حقایق‌الآخبار ناصری و از منتقدان تملق‌گویی. او نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را نوشته است.
محمد حسن خان اعتمادالسلطنه	تاریخ‌نویس درباری بود ولی از پرده‌پوشی‌ها و مداحی‌های رایج مورخان دوری می‌گزید. کتاب صدرالتواریخ را در ستایش امیرکبیر نوشته است.
میرزا فتحعلی‌خان آخوندزاده	یکی از متفکران دوره قاجار، با این‌که مورخ نبود، تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد. وی در رساله ایراد ، شیوه تاریخ‌نگاری رضاقلی‌خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

● روش تاریخ‌نگاری معاصر

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری جدید: ۱- استفاده از روش تحقیق علمی، ۲- بهره‌برداری از منابع، اسناد و مدارک معتبر، ۳- گزینش و نقد منابع، ۴- ارزیابی رویدادهای تاریخی، ۵- استفاده از زبان ساده در نوشتن، ۶- بهره‌مندی از نتایج تحقیقات علمی چون باستان‌شناسی، زبان‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی و اسطوره‌شناسی در مطالعه تاریخ

● عوامل گسترش تاریخ‌نگاری جدید

برخی از عوامل تأثیرگذار بر توسعه تاریخ‌نگاری جدید عبارت‌اند از: ۱- گسترش مدارس جدید، ۲- تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر، ۳- ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی، ۴- تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

● بینش تاریخ‌نگاری معاصر

مقایسه تاریخ‌نگاری نوین و سنتی

اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی بررسی **زندگی پادشاهان و شرح فتوحات** آنها بود، اما در تاریخ‌نویسی نوین، جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از **سیاسی**، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بررسی می‌شود.

● عوامل مؤثر بر بینش تاریخ‌نگاری جدید

۱- **انقلاب مشروطه**: این رویداد تأثیر عمیقی بر دگرگونی بینش مورخان ایرانی داشت و توجه آنان را به ابعاد گوناگون رویدادهای تاریخی و به ویژه نقش مردم جلب کرد. این بینش در کتاب **تاریخ بیداری ایرانیان** نوشته **میرزا محمد ناظم‌الاسلام کرمانی** پدیدار شده است. نویسنده این کتاب ضمن توجه به مردم، نقش طبقات اجتماعی مختلف را در انقلاب مشروطیت نشان داده است.

۲- نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر در ایران، ۳- جنگ‌های جهانی اول و دوم، ۴- اشغال ایران در زمان جنگ‌های جهانی اول و دوم، ۵- جنبش ملی شدن صنعت نفت، ۶- انقلاب اسلامی

● نمایندگان شاخص تاریخ‌نگاری جدید ایران

حسن پیرنیا، احمد کسروی، محمد قزوینی، غلامرضا رشید یاسمی، عباس اقبال آشتیانی، سعید نفیسی، نصرالله فلسفی، عبدالحسین زرین‌کوب، فریدون آدمیت، محمدابراهیم باستانی پاریزی. برخی از این افراد، دارای گرایش‌هایی متضاد با فرهنگ ملی و دینی در ایران بودند که در آثار آنها منعکس شده است.

کلمه پس از انقلاب اسلامی نیز محققانی با نگاه انتقادی به تاریخ‌نگاری رسمی آثار مهمی ایجاد کرده‌اند.

● کتاب‌ها؛ به عنوان یکی از منابع پژوهش

منابع پژوهش دوره معاصر تاریخ ایران نسبت به دوران پیش از آن کثرت و تنوع فراوانی دارند. عمده‌ترین منابع این دوره شامل انواع کتاب‌ها، نشریات، اسناد و منابع آرشیوی، بناها، وسایل و ابزارهاست.

کتاب‌ها انواع متفاوتی دارند؛ مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از:

۱- **تاریخی:** کتاب‌هایی که در دوره معاصر و به ویژه عصر قاجار مورخان ایرانی با رویکرد سنتی و جدید در موضوع تاریخ نوشته‌اند. البته علاوه بر تاریخ‌نویسان داخلی، چند تن از اروپاییان نیز که مدتی در ایران حضور داشتند، کتاب‌هایی درباره تاریخ ایران نوشته‌اند.

برخی از کتاب‌های تاریخی عصر قاجار: تاریخ محمدی مؤلف محمدتقی ساروی، مآثرالسلطانیه مؤلف عبدالرزاق بیگ دنبلی خویی، تاریخ نومؤلف جهانگیر میرزا، اکسیرالتواریخ مؤلف علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه، تاریخ جهان‌آرا مؤلف میرزا صادق وقایع‌نگار، ناسخ‌التواریخ مؤلف میرزا محمدتقی سپهر (لسان‌الملک)، روضة‌الصفای ناصری مؤلف رضاقلی هدایت، تاریخ تبریز مؤلف نادر میرزا و تاریخ منتظم ناصری از محمد حسن خان اعتمادالسلطنه

۲- **خاطرات:** در دوره معاصر عده زیادی از شخصیت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و یا مردم عادی اقدام به نگارش خاطرات خود کردند. این خاطرات حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و شرح حال رجال آن دوره است مانند روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه، روزنامه خاطرات اعتمادالسلطنه، خاطرات سیاسی میرزا علی‌خان امین‌الدوله، خاطرات تاج‌السلطنه، شرح زندگانی من (خاطرات عبدالله مستوفی از خاندان مستوفیان قاجار) (این خاطرات مربوط به دوره قاجار است).

۳- **سفرنامه‌ها:** شامل خاطرات سفر مقام‌ها و رجال سیاسی، فرهنگی و اقتصادی دوره قاجار و یا سفر، مأموران، بازرگانان و جهانگردان خارجی می‌شود که حاوی اطلاعات اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه‌ها و یا مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک، تغذیه، مباحث فرهنگی، دینی، هنری و معماری هستند. سفرنامه‌ها از نظر مطالعه تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند.

کتابت: در عصر قاجار سفرنامه‌نویسی گسترش فراوانی یافت و از ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه سفرنامه‌های متعددی به جای مانده است. سایر کتاب‌های به جای مانده در شاخه‌های زیر هستند:

۴- **آثار ادبی:** دیوان اشعار (دیوان ملک‌الشعرا فتحعلی‌خان صبا؛ گلشن صبا و...) منشآت (مجموعه رسائل و منشآت میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی) داستان و رمان (کتاب احمد یا سفینه طالبی نوشته عبدالرحیم طالبوف، سیاحت‌نامه حاج زین‌العابدین مراغه‌ای)

۵- زندگی‌نامه‌ها

۶- کتاب‌های جغرافیایی

۷- متون کلامی، فقهی، فلسفی و حقوقی

● نشریات، به عنوان یکی از منابع پژوهشی

نشریات به عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غربی بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت. نشریات از طریق آگاهی بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایرانی گذاشتند.

اولین روزنامه ایران را **میرزا صالح شیرازی** (یکی از دانشجویان اعزامی به انگلستان) با عنوان **کاغذ اخبار** در تهران منتشر کرد (۱۲۵۳ ق) چند سال بعد **امیرکبیر** برای رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه روزنامه **وقایع اتفاقیه** را منتشر کرد که بعداً به روزنامه **دولت علیه ایران** تغییر نام داد. به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان، برخی روزنامه‌ها در خارج از ایران چاپ می‌شدند.

● وضع نشریات پیش از انقلاب مشروطه

در دوره قاجار (قبل از انقلاب مشروطه) چاپ روزنامه‌های دولتی و غیردولتی در ایران انتشار می‌یافت. چاپ برخی از روزنامه‌ها به دلیل نبود آزادی بیان توسط خبرنگاران در خارج انجام می‌شد و نسخه‌ای از آن به طور مخفیانه وارد ایران می‌شد.

● وضع نشریات پس از انقلاب مشروطه

رشد سریع نشریات را در پی داشت.

● دوران پهلوی

با وجود مجلات تخصصی در مجموع تعداد مطبوعات و شمار نشریات کاهش یافت.

● پس از پیروزی انقلاب اسلامی

در کنار رشد بالای مراکز انتشاراتی، نشریات عمومی و تخصصی نیز از تنوع و عمق بسیار بالایی برخوردار شدند.

● نقش نشریات در مطالعات تاریخی

برخی احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی نشریات مخصوص به خود را داشتند که با مطالعه آنها می‌توان مواضع و دیدگاه آنان را بررسی کرد.

● اسناد و منابع آرشیو

اسناد: به عنوان یکی از منابع پژوهشی شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شود که با توجه به اهمیت آنها در آرشیو نگه‌داری می‌شوند.

آرشیو: محلی برای نگهداری، حفاظت، مرمت، طبقه‌بندی و آماده‌سازی برای استفاده محققان است.

آرشیو ملی

محل نگهداری اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد و مدارک با ارزش و معتبر مربوط به آن کشور است.

● نقش اسناد آرشیوی در مطالعات تاریخ معاصر

اسناد حاوی اطلاعات بسیار ارزشمند و منحصر به فردی دربارهٔ مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

کلمه ایرج افشار (۱۳۰۴-۱۳۸۹ ش) از جمله برجسته‌ترین سندپژوهان و نسخه‌شناسان بود.

● بناها، اشیاء و وسایل؛ به عنوان یکی از منابع پژوهشی

آثار معماری شامل بناها، خیابان‌ها، کوچه‌ها و میدان‌ها، اشیاء و لوازم به جا مانده، سکه‌ها، جواهرآلات، مهرها، نشان‌ها و سایر وسایلی که از عصر قاجار و حتی پهلوی به جا مانده است؛ به پژوهشگران در مطالعه و شناخت آن دوره کمک می‌کند.

کلمه سکه فتحعلی شاه قاجار و بشقاب سفال مینایی دورهٔ قاجار از جمله اشیاء و وسایل به جای مانده از این دوره است.

تمرین‌های امتحانی

توجه: در آدرس منابع هر سؤال من یعنی صفحه و کد یعنی کتاب درسی به طور مثال [پرسش‌های نمونه - من ۱۲ کد]

به خاطر بیاورید.

الف) جمله‌های صحیح یا غلط را مشخص کنید.

غلط	صحیح	
☐	☐	۱. اساس کار تاریخ‌نگاری سنتی زندگی شاهان و شرح فتوحات آنان بود.
☐	☐	۲. تاریخ‌نگاران دوران معاصر می‌کوشیدند از نتایج تحقیقات علوم دیگر در مطالعه تاریخ بهره‌مند شوند.
☐	☐	۳. پس از پیروزی انقلاب مشروطه نشریات رشد سریعی پیدا کردند.
☐	☐	۴. نشریه (روزنامه) به عنوان رسانهٔ گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن قدیم شرقی بود که در دورهٔ پهلوی وارد ایران شد.
		[نهایی - فردار ۹۹]
☐	☐	۵. بررسی جنبه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی حیات انسانی از ویژگی‌های بینش تاریخ‌نگاری معاصر است.
☐	☐	۶. در عصر پهلوی سفرنامه‌نویسی گسترش فراوان یافت و بسیاری از شخصیت‌های این عصر دیده‌ها و شنیده‌های خود را از سفر به رشتهٔ تحریر درآوردند.

ب) کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است.) [نهایی - قارچ - ۱۳۰۱]

نام نویسنده	نام کتاب
● الف) خاوری شیرازی	۷. تاریخ بیداری ایرانیان
● ب) محمد حسن خان اعتماد السلطنه	۸. حقایق الاخبار ناصری
● ج) ناظم الاسلام کرمانی	۹. صدرالتواریخ
● د) میرزا محمد جعفر خورموجی	

ج) جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (چهار مورد اضافه است)

- (میرزا صالح شیرازی - لندن - تهران - محمد حسن خان اعتماد السلطنه - اسناد تاریخی - آرشیو ملی - نشریات - موزه)
- * ۱۰. اولین روزنامه در ایران توسط و در منتشر شد. [نهایی - فردار ۹۹ - با اندکی تغییر / ۲ بار تکرار]
۱۱. ریاست دارالترجمهٔ همایونی در دورهٔ ناصرالدین شاه برعهدهٔ یکی از چهره‌های برجستهٔ فرهنگی این دوره بود.
- [نهایی - فردار ۹۸ - با اندکی تغییر]
- [نهایی - فردار ۹۹ - با اندکی تغییر]
۱۲. اساسی‌ترین و مهم‌ترین اسناد و مدارک با ارزش هر کشور در نگهداری می‌شود.
۱۳. از مهم‌ترین منابع پژوهش تاریخی هستند.
- د) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.
۱۴. خاوری شیرازی مورخ مشهور زمان و نویسندهٔ است.
۱۵. سبک نگارش در تاریخ‌نگاری سنتی و بدون است.
۱۶. میرزا فتحعلی خان آخوندزاده در شیوهٔ تاریخ‌نویسی رضا قلی خان هدایت را مورد انتقاد قرار داد.

گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید.

۱۷. کدام رویداد، زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری سنتی ایران فراهم آورد؟
 الف) گسترش مدرسه‌های جدید
 ب) انتشار روزنامه به زبان فارسی
 ج) ایجاد مراکز تحقیقاتی تاریخی
 د) گسترش کشفیات باستان‌شناسی
۱۸. کدام گزینه از جمله عوامل گسترش و ارتقای روش تاریخ‌نگاری معاصر در ایران نیست؟
 الف) انقلاب مشروطه
 ب) گسترش مدارس جدید
 ج) انتشار نشریات تخصصی
 د) ایجاد مراکز تحقیقاتی در حوزه مطالعات تاریخی
۱۹. کدام گزینه جزء اسناد تاریخی به شمار نمی‌رود؟
 الف) گزارش‌های اقتصادی و فرهنگی
 ب) نام‌های شخصی
 ج) متون فقهی و کلامی
 د) معاهدات سیاسی
۲۰. عباس میرزا شاهزاده ترقی‌خواه قاجار برای آشنا شدن ایرانیان با تمدن جدید غرب به کدام اقدام دست زد؟
 الف) دستور راه‌اندازی چاپخانه و نشر روزنامه را داد.
 ب) فرمان داد کتاب‌های اروپایی را به فارسی ترجمه کنند.
 ج) از مستشاران نظامی اروپایی برای تقویت سپاه ایران استفاده کرد.
 د) فرمان اعزام دانشجویان به انگلستان برای تحصیل علوم و فنون جدید را صادر کرد.
۲۱. پس از استقرار مشروطیت، کدام نویسنده برای نخستین بار در تاریخ‌نویسی به طور گسترده به زندگی مردم و تکاپوی آنان توجه کرد؟
 الف) رضاقلی خان هدایت
 ب) عباس اقبال آشتیانی
 ج) ناظم‌الاسلام کرمانی
 د) محمدحسن خان اعتمادالسلطنه
۲۲. روزنامه وقایع اتفاقیه توسط چه کسی منتشر شد و این روزنامه بعداً به چه نامی مشهور شد؟
 الف) میرزا صالح شیرازی - حبل‌المتین
 ب) میرزا تقی‌خان امیرکبیر - حبل‌المتین
 ج) میرزا صالح شیرازی - دولت علیه ایران
 د) میرزا تقی‌خان امیرکبیر - دولت علیه ایران

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

[نویسی - قارج - ۹۹]

۲۳. محمدحسن خان اعتمادالسلطنه در کدام یک از آثارش به ستایش امیرکبیر پرداخت؟
 ۲۴. مورخان ایرانی عصر قاجار برای نگارش آثار خود از کدام رویکرد استفاده می‌کردند؟
 ۲۵. از کدام یک از پادشاهان قاجار سفرنامه‌های متعددی به جا مانده است؟
 ۲۶. انواع کتاب‌هایی که به عنوان منابع دوران معاصر استفاده می‌شوند به چند دسته تقسیم می‌شوند؟
 ۲۷. چهار نمونه از بناها، اشیا و وسایل که به عنوان منابع استفاده می‌شوند را نام ببرید.
 ۲۸. کدام یک از منابع تاریخی به مطالعه دیدگاه و مواضع احزاب و گروه‌های سیاسی اجتماعی و مذهبی کمک می‌کند؟
 ۲۹. دلیل چاپ برخی از روزنامه‌های فارسی‌زبان در خارج از ایران در دوره قاجار چه بود؟

[گلستان - نمونه‌روتنی بهسیرت - ری ۹۸]

تعریف اصطلاحات یا مفاهیم تاریخی

۳۰. اسناد تاریخی

۳۱. خاطرات

مقایسه پدیده‌های تاریخی

۳۲. نشریات دوران پهلوی را با نشریات چاپ شده پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مقایسه کنید.

اظهار نظر و قضاوت

۳۳. به نظر شما روزنامه‌نگاری پیش و پس از مشروطه چه تفاوت‌هایی داشت؟

۳۴. به نظر شما تاریخ‌نگاری سنتی با تاریخ‌نگاری معاصر چه تفاوت‌هایی دارد؟

توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزای ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

۳۵. عمده‌ترین منابع مهم دوره معاصر تاریخ ایران را نام ببرید.

۳۶. دو مورد از ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین را بنویسید.

۳۷. زمینه‌های نگارش تاریخ‌نگاری معاصر را بنویسید.

۳۸. سفرنامه‌ها از چه نظر اهمیت دارند و حاوی چه اطلاعاتی هستند؟

۳۹. اسناد حاوی چه اطلاعاتی هستند؟

۴۰. با گسترش فعالیت‌های علمی شرق‌شناسان، چگونه اطلاعات جدیدی درباره تاریخ ایران به دست آمد؟

کاربست شواهد و مدارک تاریخی

متن‌های زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

«در عهد امیرچنان نظمی به کار بود که گرگان را از گوسفندان هراس بود و جمیع رعایا به بودن امیرراضی بودند، ولی اعیان مملکت چون مجال تعدی و خودسری نداشتند، به عزل او کوشش نمودند و به مقصد رسیدند و آخر همه پشیمان شده قدر و رتبه امیر را شناختند، که بقا و دوام او باعث نظام ملک و ملت بود.»

۴۱. با توجه به متن چه کسانی از امیرکبیر راضی و خوشنود بودند و چه کسانی دشمن او محسوب می‌شدند چرا؟ به چه علت؟

«ناصرالدین شاه قاجار با هدف آشنایی با پیشرفت‌های اروپاییان و اخذ فناوری غربی سه مرتبه به اروپا سفر کرد. در دوران سلطنت او، تلگراف، تلفن، بانک، موزه و دوربین عکاسی و برخی دیگر از جلوه‌های تمدن جدید غربی وارد ایران شد. ناصرالدین شاه به مقوله عکس و عکاسی علاقه فراوانی داشت. او خود عکاسی می‌کرد و در این زمینه مهارت داشت.»

۴۲. ناصرالدین شاه قاجار با چه هدفی سه بار به اروپا سفر کرد؟

۴۳. یکی از دلایل رواج عکاسی در ایران در دوره قاجار چه بود؟

سؤالات تشریحی: (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۴۴. نشریات بر جامعه ایرانی در دوره قاجار چه تأثیراتی داشتند؟

۴۵. امیرکبیر با چه هدفی اقدام به چاپ روزنامه وقایع اتفاقیه کرد؟

۴۶. میرزا فتحعلی خان آخوندزاده چگونه تاریخ‌نویسی سنتی را مورد انتقاد قرار داد توضیح دهید.

۴۷. چه عواملی تأثیری عمیق در گسترش و ارتقای روش تاریخ‌نگاری معاصر در ایران داشته است؟

۴۸. کدام رویداد زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری سنتی ایران فراهم آورد؟

۴۹. نویسنده کتاب ذوالقرنین کدام ویژگی تاریخ‌نویسان سنتی را مورد انتقاد قرار داد؟

۵۰. از میان منابع تاریخ معاصر ایران، برای بناها و اشیاء چند مثال بنویسید.

۵۱. کدام واقعه در زمان فتحعلی شاه توجه زمامداران و نخبگان ایران را به دنیای غرب جلب کرد و پیامد آن چه بود؟

۵۲. چه حوادثی در دوران معاصر تأثیر عمیقی در بینش مورخان جدید ایجاد کرد؟

سؤالات ویژه امتحان برای کنکور

۵۳. چه عواملی تأثیر عمیق در بینش مورخان ایرانی در تاریخ‌نگاری معاصر داشت؟

۵۴. روزنامه در کدام دوره به ایران راه یافت و نخستین روزنامه توسط چه کسی و با کدام عنوان در ایران چاپ شد و چرا برخی از روزنامه‌های فارسی زبان در خارج از کشور چاپ می‌شدند؟

۵۵. کدام یک از مورخان عصر ناصری، نخستین کسی است که واقعیت قتل امیرکبیر را در اثر خویش بازتاب داده است؟ [فارج - ۹۹]

(۱) خاوری شیرازی

(۳) میرزا محمد جعفر خور موجی

۵۶. کدام مورد، تحول عمیق و اساسی در تاریخ‌نگاری در ایران را فراهم آورد؟ [فارج - ۱۱۴]

(۱) گسترش کشفیات باستان‌شناسی

(۳) علاقه و اشتیاق مورخان به حقیقت‌نویسی و نکوهش تملق‌گویی

(۴) تأسیس دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی

۵۷. کدام یک از موارد زیر زمینه‌ساز شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری در ایران شد؟

(۱) لشکرکشی‌های آقامحمدخان قاجار به قفقاز

(۳) پادشاهی طولانی مدت فتحعلی شاه

(۲) واگذاری امتیازات به بیگانگان

۵۸. کدام یک از تاریخ‌نگاران در کتاب خود، صدرالتواریخ، زبان به ستایش امیرکبیر گشود و کدام مورخ مشهور زمان فتحعلی شاه نویسنده تاریخ ذوالقرنین است؟

(۱) میرزا محمد جعفر خور موجی - خاوری شیرازی

(۳) میرزا حسن خان مشیرالدوله پیرنیا - آخوندزاده

(۲) رضاقلی خان هدایت - اعتمادالسلطنه

۵۹. کدام چهره برجسته فرهنگی در دوره ناصرالدین شاه قاجار، به ریاست دارالترجمه همایونی منصوب گردید؟ [دافل - ۹۹]

(۱) رضاقلی خان هدایت

(۲) میرزا یوسف خان مستشارالدوله

(۳) حسن پیرنیا (مشیرالدوله)

(۴) محمدحسن خان اعتمادالسلطنه

سؤال تمرین	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
کدمفاهیم کلیدی	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲	۹۲

سؤال تمرین	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹
کدمفاهیم کلیدی	۹۲	۹۲	۹۲	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۲	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۲	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱	۹۱

۳۳ [۹۲] پیش از مشروطه به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود

آزادی بیان برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به نشر روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند که نسخه‌هایی از آنها به صورت مخفیانه به داخل ایران می‌رسید. اما پس از پیروزی انقلاب مشروطه نشریات رشد سریعی پیدا کردند.

۳۴ [۹۱] عده‌ای از تاریخ‌نگاران سنتی بیشتر به ثبت وقایع شاهان و امور آنها همت داشتند آنها آثار خود را غالباً با خصوصیات ادبی تألیف می‌کردند و در این میان گاه با زبان تملق و مدح شاهان سخن گفته و بیش از آن که مورخ حقیقت باشند کاتب دربار بودند، سبک نگارش نیز در بسیاری موارد سخت است و تحلیل و تفسیر کمتر در این آثار به چشم می‌خورد اما در تاریخ‌نگاری معاصر شکل جدیدی از تاریخ‌نگاری در ایران رواج یافت که از نظر بینش و روش با تاریخ‌نگاری سنتی متفاوت بود در روش تاریخ‌نگاری معاصر بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر و گزینش و نقد آنها رویدادهای تاریخی مورد ارزیابی قرار می‌گرفت و در بینش به برخی جنبه‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی فرهنگی و اجتماعی حیات انسانی بیشتر توجه می‌شد.

۳۵ [۹۲] کتاب‌ها، نشریات، اسناد و منابع آرشیوی، بناها و وسایل و ابزارها
 ۳۶ [۹۱] استفاده از روش تحقیق علمی، بهره‌برداری از منابع و اسناد و مدارک معتبر
 ۳۷ [۹۱] ۱- جنگ‌های ایران و روسیه در دوران پادشاهی فتحعلی شاه قاجار
 ۲- ترجمه آثار اروپایی،

۳- تأسیس مدرسه دارالفنون

۴- گسترش کشفیات باستان‌شناسی در ایران

۳۸ [۹۲] سفرنامه‌ها از نظر مطالعه تاریخ اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت فوق‌العاده‌ای دارند و حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره موضوع‌های اقتصادی مانند مالیات، گمرک، راه‌ها، مسائل اجتماعی از قبیل آداب و رسوم، پوشاک، تغذیه و مباحث فرهنگی دینی هنری و معماری هستند.

۳۹ [۹۲] حاوی اطلاعاتی بسیار ارزشمند و منحصر به فرد درباره مسائل و موضوع‌های سیاسی، اداری، اقتصادی (مالی، ملکی، معاملات) و فرهنگی، دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب، گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

۴۰ [۹۱] با رمزگشایی کتیبه‌های بیستون و طاق بستان

۴۱ [۹۱] جمیع رعایا از بودن امیر راضی بودند و اعیان مملکت از او ناراضی بودند چون مجال تعدی و خودسری نداشتند.

۴۲ [۹۱] با هدف آشنایی با پیشرفت‌های اروپاییان و اخذ فناوری غربی

۴۳ [۹۱] علاقه ناصرالدین شاه به مقوله عکس و عکاسی

۴۴ [۹۲] نشریات از طریق آگاهی‌بخشی عمومی، تأثیرات فکری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی زیادی بر جامعه ایران گذاشتند.

۴۵ [۹۲] به منظور افزایش رشد آگاهی‌های سیاسی و اجتماعی مردم و توسعه فکری و فرهنگی جامعه

۴۶ [۹۱] او تاریخ‌نویسی سنتی را به شیوه علمی نقد کرد. وی در رساله ایراد، شیوه تاریخ‌نویسی رضاقلی خان هدایت را به دلیل استفاده او از شعر در بیان رویدادها و به کار بردن الفاظ مصنوع ادبی مورد انتقاد قرار داد.

۴۷ [۹۱] گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه و رواج آموزش تاریخ به عنوان یک رشته علمی در دوره معاصر، ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی و نیز تألیف، ترجمه و نشر کتاب‌ها و مقاله‌های علمی فراوان

۱ [۹۱] صحیح

۲ [۹۱] صحیح

۳ [۹۲] صحیح

۴ [۹۲] غلط؛ نشریه (روزنامه) به عنوان رسانه گروهی، یکی از ابداعات تأثیرگذار تمدن جدید غربی بود که در دوره قاجار به ایران راه یافت.

۵ [۹۱] صحیح

۶ [۹۲] غلط؛ در عصر قاجار بود که سفرنامه‌نویسی گسترش فراوانی یافت.

۷ [۹۱] ج

۸ [۹۱] د

۹ [۹۱] ب

۱۰ [۹۲] میرزا صالح شیرازی - تهران

۱۱ [۹۱] محمدحسن خان اعتمادالسلطنه

۱۲ [۹۲] آرشیو ملی

۱۳ [۹۲] اسناد تاریخی

۱۴ [۹۱] فتحعلی شاه - تاریخ ذوالقرنین

۱۵ [۹۱] سخت - تحلیل و تفسیر

۱۶ [۹۱] رساله ایراد

۱۷ [۹۱] گزینه «د»

۱۸ [۹۱] گزینه «الف»؛ انقلاب مشروطه از عوامل تأثیرگذار در بینش تاریخ‌نگاری معاصر بود.

۱۹ [۹۲] گزینه «ج»

۲۰ [۹۱] گزینه «ب»

۲۱ [۹۱] گزینه «ج»

۲۲ [۹۲] گزینه «د»

۲۳ [۹۱] صدراالتواریخ

۲۴ [۹۱] هر دو رویکرد جدید و سنتی

۲۵ [۹۲] ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه

۲۶ [۹۲] سه دسته: تاریخی - خاطرات - سفرنامه

۲۷ [۹۲] سکه‌ها - جواهرآلات - مهرها - ظروف

۲۸ [۹۲] نشریات

۲۹ [۹۲] به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار

۳۰ [۹۲] از مهم‌ترین منابع پژوهش تاریخی به شمار می‌آیند و شامل کلیه مکاتبات حکومتی، فرمان‌ها، معاهدات سیاسی، نامه‌های شخصی و اداری، اسناد مالی و قضایی، گزارش‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی و حقوقی می‌شوند.

۳۱ [۹۲] آثاری حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و شرح حال رجال که به ندرت در سایر منابع سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و یا مردم عادی یافت می‌شود.

۳۲ [۹۲] در دوران پهلوی اگر چه شاهد وجود برخی مجلات تخصصی هستیم اما در مجموع تعداد مطبوعات و شمار نشریات نسبت به عصر احمدشاه قاجار کاهش قابل توجهی پیدا کرد؛ اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی در کنار رشد بالای مراکز انتشاراتی و کتب مختلف نشریات عمومی و تخصصی نیز از تنوع و عمق بسیار بالایی برخوردار شدند.

۳۳ [۹۲] در دوران پهلوی اگر چه شاهد وجود برخی مجلات تخصصی هستیم

اما در مجموع تعداد مطبوعات و شمار نشریات نسبت به عصر احمدشاه قاجار کاهش قابل توجهی پیدا کرد؛ اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی در کنار رشد بالای

مراکز انتشاراتی و کتب مختلف نشریات عمومی و تخصصی نیز از تنوع و عمق بسیار

بالایی برخوردار شدند.

۴۸ [۹۱]..... گسترش فعالیت علمی شرق‌شناسان که رمزگشایی از کتیبه‌های بیستون و طاق‌بستان را به همراه داشت سبب شد تا اطلاعات جدیدی درباره تاریخ ایران به دست بیاید؛ در نتیجه گسترش کشفیات باستان‌شناسی در ایران منابع نوینی را پیش‌روی مورخان قرار داد و زمینه تحولی عمیق و اساسی را در تاریخ‌نگاری فراهم آورد.

۴۹ [۹۱]..... یکی از پیشگامان انتقاد به تملق و متکلف‌نویسی، خاوری شیرازی مورخ مشهور زمان فتحعلی‌شاه و نویسنده تاریخ ذوالقرنین است او به حقیقت‌نویسی و مختصرنویسی علاقه نشان داد و تملق‌گویی را نکوهش کرد.

۵۰ [۹۲]..... بناها مانند کاخ‌ها، خانه‌های اشخاص مهم، مکان‌های مهمی که به جهت آن‌که اتفاقات مهمی در آنها رخ داده نگهداری می‌شوند و اشیاء مانند ابزارها، ظروف، مهرها، سکه‌ها و ... است.

۵۱ [۹۱]..... جنگ‌های ایران و روسیه؛ آنان با مقایسه وضعیت ایران در دوره قاجار و وضعیت غرب، در جست‌وجوی درک علل پیشرفت جوامع غربی و عقب‌ماندگی جامعه ایران برآمدند. در نتیجه چنین کنجکاوی‌هایی بود که از زمان عباس میرزا ترجمه آثار اروپایی به تدریج آغاز شد و سپس با تأسیس مدرسه دارالفنون و ایجاد دارالطباعه دولتی و دارالترجمه همایونی در زمان ناصرالدین شاه گسترش یافت.

۵۲ [۹۱]..... علاوه بر انقلاب مشروطه، رویدادهای مهم دیگری همچون نفوذ و دخالت‌های کشورهای استعمارگر، جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران، جنبش ملی شدن نفت و انقلاب اسلامی تأثیر عمیقی در بینش مورخان ایرانی گذاشتند و توجه آنان را به دیدگاه‌ها و جنبه‌های گوناگون علل و نتایج این وقایع جلب کردند.

● پاسخ سؤال‌های ویژه امتحان برای کنکور

۵۳ [۹۱]..... نوشتن کتاب تاریخ بیداری ایرانیان توسط میرزا محمد ناظم‌الاسلام کرمانی، انقلاب مشروطه، نفوذ و دخالت کشورهای استعمارگر، جنگ‌های جهانی اول و دوم و اشغال ایران، جنبش ملی شدن نفت و انقلاب اسلامی

۵۴ [۹۲]..... در دوره قاجار نشریه به ایران راه یافت و میرزا صالح شیرزای یکی از دانشجویان اعزامی به انگلستان اولین روزنامه ایران به عنوان کاغذ اخبار در تهران منتشر کرد. برخی از روزنامه‌نگاران به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان اقدام به انتشار روزنامه در خارج از ایران کردند.

۵۵ [۹۱]..... گزینه «۳»

۵۶ [۹۱]..... گزینه «۱»

۵۷ [۹۱]..... گزینه «۴»

۵۸ [۹۱]..... گزینه «۱»

۵۹ [۹۱]..... گزینه «۴»